

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, V., KOHÁRY-UTCA 4., II. EM.
Minden pénz a lelkeszi hivatal címére küldendő.

Megjelenik havonként
Felelős szerkesztő:
JÓZAN MIKLÓS

Előfizetési ára:
Egy évre 300 kor
Egyes szám ára 25 korona.

Torda : 1568. HATÁRKÖVEK Pozsony : 1848.
az unitárius egyház történetében. Ezeken a helyeken mondta ki az országgyűlés előbb Erdélyre, azután egész Magyarországra nézve, hogy az unitárius vallás bevett vallás (recepta religio).

„Tüzes nyelvek.”

„Valának mindnyájan egy akarattal együtt.”
Ap. Csel. II. 1.

„Egy akarattal — együtt” . . . Ezen van a hangsúly ama híres pünkösdi jelenetben. Az a fontos, ami végbemegy a tanítványok lelkében; és nem a kísérő külső körülmények, amelyek csodás színezetet kölcsönöznek az első keresztény egyház megalakulásának . . . Elkövetkezik az árpaaratás ünnepe. A tanítványok félénk csoportja is gyülekezik a „felházban”, hogy ünnepeljen. A város ünnepi díszbe öltözik. Kelet s nyugat minden tájáról, még a távoli szigetekről is jönnek, tarka csoportokban jönnek a buzgó hivek, akiket az életsors és a boldogulás vágya az ősi tűzhelytől, a közös oltártól messze idegenbe hajtott. Jönnek, ha még oly nagy áldozatba kerül is; mert a vallási, családi és nemzeti hagyományoknak eltéphetetlen szárai kötik valamennyit a szent városhoz, amelynek falai között a hosszas bujdosás után oly jól esik megpihenniök. Régi fészket ismét megtalálva, költöző madarak módjára háladalt zengenek a nagy Istennek, aki ezt a nemes ösztönt kebelökbe oltotta, hogy általa leküzdhessék a tér és idő végtelen oceanját. Ebben a tarka-barka egyvelegben itt is, ott is feltűnik egy kisdud csoport, amely zárt sorokban halad a nagytemplom előtti piacra. Rajtuk nincsen ünnepi köntös, mert ők még a szivükben gyászolnak valakit. Valakit, aki annyira az övék, hogy általuk mindenkié lehet. Arcukon nincs egy durva vonás, annyira átszellemült valamennyiök a nagy várakozásban, az imádkozásban, a böjtölésben. Taglejtésükben semmi hétköznapi, semmi póriás. Csak az ajkuk remeg olykor-olykor a benső felindulástól, amely őket a mai napon egy elszánt cselekedetre buzdítja. Most vagy soha! . . .

Most alapítja meg közöttünk és bennök az Idvezítő a maga szent országát a lélek ereje által. Oh, milyen nagy kiváltság ez a szegény halászoknak és vámszedőknek! S egyúttal milyen nagy felelősség! Nemcsak tizenkét együgyű embernek boldogsága és idvessége, lelki nyugalma és megváltása, hanem azé a háromezeré is, akik a mai napon megtérnek, megbánják az ő bűneiket és megkeresztelkednek az Ur Jézusnak nevére, s őt követik tűzön-vízen keresztül, még a saját életük árán is. Ez nem olyan könnyű dolog. Összes testi és lelki erejüket latba kell vetniök, hogy a reájuk bízott nehéz munkát elvégezhessek. Nem tizenkét remegő nádszálra van itt szükség, mely a szelek járása szerint ide-oda ingadozik; hanem tizenkét oszlopra, amely meg nem rendül, még ha ég és föld összeomlanának is. Most értik csak meg igazában a nagy Mester szavait: „Istennek országa tibennetek vagyoni!” — Bennök . . . Tehát, nekik bizniök kell saját magukban. Nekik az egyházalapítás nagy munkáját vállalniök kell. Nekik „kösziklára kell építeniök. Ők más alapot nem vethetnek, mint amely egyszer már vettetett. Nekik a vízzel való keresztség után most már tüzzel és szentlélekkel is meg kell keresztelkedniök. Nem elég a kettős tüzes nyelveket odafesteni a tar koponyák fölé. Annak a lángnyelvnek az agy sejtjeiből, a szív véreből, a csontok és velők oszlásából kell táplálkoznia. Akkor beszélhet más nyelveken, amit mégis mindenki megért, mintha csak a saját szülőtte nyelvén hirdetnék előtte az Istennek nagyságos dolgait.

Amit e szerint elhatároztak, azt végre is hajtják. Annak mindenáron sikerülnie kell; mert ők maguk „egy akarattal — együtt” vannak. Egy az érzés, egy a gondolat, egy a tetterő, amellyel egyik a mászt támogatják. És akik a mai napon hozzájuk csatlakoznak, azoknak is első sorban ezt kell megérteniök: „Egy akarattal — együtt!” Ebben van a tüzös nyelveknek minden hatalma. Abban az igazi lelki egységben, amellyel a különálló proselyták az új keresztény közösségnek, a Krisztus táborának tagjai lesznek. Egyik a kéz, másik a láb; egyik a fej, másik a szív; egyik a szem, másik a fül; s mint az egészséges emberi szervezetben, ezek együtt működnek, a közjólétet mozditják elő. Mindenük közös. Még a vagyonuk is. Közöttük nincs szegény és nincsen gazdag. Közöttük nincsen első és utolsó, mert ők mindannyian testvérek, egyenlő szolgáltsak az Ur Jézus Krisztusban.

Mit szólnak most mindehhez Rómában és Konstantinápolyban, Wittenbergában, Genfben és Rakowban?... „Egy akarattal — együtt?” — Ugyan ne áltassuk magunkat! Mikor volt szétágazóbb és ennek következtében erőtlenebb a keresztény közvélemény, mint napjainkban? Ugy látszik elfogyott az „édes bor,” amely szent mámorba ringatta volt az ifju apostolokat; s a modern kor gépies embere — jobb hiányában! — olcsó ciberével is beéri. Mit törődik ő azzal, hogy önmagában megoltja Istennek szentlelkét. Nem kellene ezeknek így lenniök, Atyámfiai! Keresztény pünkösöd az egy akarattal együtt munkálkodó lelke nélkül el se képzelhető. Magyar pünkösöd?... Oh, vajjon lesz-e még egyszer ilyen ünnep ezen a világon?... Szerkesztő.

Hajnal.

Főleszmél a föld s az élők milliója
Szép álmok ködéből szebb valóra ébred;
Int a végtelennek dicső alkotója,
S még a porban is nyüzsg, forr az örökélet.
Szellő fuvalmain rezg az úde harmat,
Picinyke fűszálon hirdet nagy hatalmat;
Mosolyog az ég is tiszta tükörében,
Fűrösztli a hajnalt sugár-özönében.

Bontogatja szárnyát a dalos pacsirta,
Puha fészke mellől a magasba vágyik;
Keble örömtől zeng, majd keservét sirja:
Egyik olyan szent, amily igaz a másik.
— Hallja tán a fogoly dohos börtönében,
Aki láncaitól most szabadul éppen:
„A jövő zenéje!” — szive nagyott dobban,
S köszönti a hajnalt egyre lángolóbban.

Itt is, ott is, rendre lefut egy-egy csillag
A sejtelmes éjnek fényes táborából;
Immár a vezér is bágyadozva csillog,
Ezüstös sugarát elnyeli a távol.
— Pislákol, kialszik halvány mécs világa,
Szenvedőt virrasztott a nagy éjszakába;
Küzdött maga is, küzd örökös bajjal:
Álmát, nyugodalmát meghozá a hajnal.

Hát a tudós, a kikönyveire borul,
A nagy titok nyitját hasztalan kutatva,
— Gondolkozik bölcsen, cselekszik botorul,
Multját elfeledve, a jövőt feladva —
Mit érez ő mostan?... Ablakát kitarva,
Hosszasan kitekint, ki a nagy világba...
Integyet felé a gyermekkor emléke:
Hajnali harangszón száll szivére — béke.

Józan Miklós

Igehirdetés.

(C. R. I.)

Emerson „mosolygó muzsája” azt tanácsolta:
„Szerelmes fiam, új parancsolatot adok néked, —
ne prédikálj!” De könnyebb jó tanácsot adni,
mint azt megtartani. Mint tudjuk, ő maga is uton-
utfélen prédikált. A jövőbe látó bátor lelkek min-

dig prédikálnak. Hirdetik az igét alkalmas és
alkalmatlan időben. Amit a fülükbe süg az isteni
lélek, azt a háztetőkről prédikálják. S vannak itt
is nagy gondolkodók, vezérszellemek, akiknek
munkáit haszonnal forgathatjuk. Csak arra vigyáz-
zunk, hogy amit a nagy igehirdetőktől tanulunk,
az ne szolgálj utánpótlás legyen az ő módszerüknek;
hanem mindig valamely eredeti, egyéni megnyilat-
kozása a mi saját benső lelki világunknak. Ebben
tűnik ki az igazi nagyság, vagy jobban mondva,
a hivatottság, a rátermettség. Az általánosan elfo-
gadott szabályok sem mindig irányadók, csak
azért, mert régiak és nemzedékről-nemzedékre a
legtöbbször igazodtak. Némelykor nem árt,
ha rendkívüli eszközökhöz folyamodunk.

Egy prédikátorról mesélik, hogy a városi
népség — katonaságnak nem tetszett az ő szó-
kimondó beszéde amellyel erkölcsstelen élet-
módjukat megbélyegezte. Annyira mentek, hogy
már-már erőszakkal is megakadályozták a további
igehirdetésben. A szónok felment a szószekekre, elő-
vette a bibliát, s keresztbe odatette a revolverét,
s azután szabadon prédikált. Még pedig óriási
hatással; mert az egyéni meggyőződésnek, a sze-
mélyes bátorságnak, s az ezekre támaszkodó lélek-
jelenlétnek lebilincselő ereje van... Hát csak pré-
dikáljunk! Jóllehet „egy próféta sem kedves a
maga házában.” P. b.

„Transsylvania in 1922.”

Mr. Cornish és társai a múlt nyáron Erdély-
ben szerzett tapasztalataik alapján megállapítják,
hogy a rendszerváltozással járó bajokat egyfor-
mán érzi mind a négy felekezet. Amit az unitá-
riusokról mondanak, éppugy ráillik a többiekre
is, kivéve a görög-keletit, amelyik most egyszerre
államvallás lett. A román kormány úgy tekinti
Erdélyt, mint meghódított tartományt; az ujdön-
sült román hivatalnokok nem nagyon rokonszen-
veznek az új tartomány intézményeivel, az
iskolákkal és egyházakkal, amelyek pedig sok-
százados multa tekintenek vissza, s fokmérői a
tartomány ősi jellemének és művelődésének. Ez
az oka annak, hogy a vallási kisebbségek a mostani

román uralom alatt háttérbe vannak szorítva.

Ami az egyesek személyes szabadságát illeti, a helyzet ma valamivel jobb, mint pár évvel ezelőtt, amikor Drummond atyánkfia ott járt, aki maga is csak nagy ügyel-bajjal tudta kikerülni a sziguranca szemfüles kopóit. Az ő jelentése a mi körünkben, Angliában és Amerikában, mindennütt meleg érdeklődést váltott ki. Ennek a hatása alatt küldetett ki az első bizottság (Snow—Metcalfe—Witte), amely Drummond barátunk állításait mindenben megerősítette, kiegészítve azt olyan háttörzongató részletekkel, amelyek az egész művelt világon méltó felháborodást keltettek. Most már ezekre jórészt a feledés fátylát lehet borítani. A botozás megszűnt. S ha itt-ott egy-egy alsóbbrendű hivatalnok mégis basáskodik, de a rémuralomnak vége van.

Egyéb panasz azonban most is akad bőven. A nép főfoglalkozása Erdélyben a földmivelés. S ennek érdekeit gyökerében támadja meg az a hangzatos földreform, amelynek alapján a nagybirtokosok földjeit kisajátítják, potom pénzért elveszik és szétosztják a parasztok között, akik azt vagy nem tudják, vagy talán nem is akarják megművelni úgy, ahogy azt kellene. A bírósági döntés is meglehetősen részrehajló. A városi életviszonyok is sok változáson mentek keresztül. Vegyük például Kolozsvárt. Ennek a városnak a mostani uralmat megelőzőleg mintegy 60.000 lakosa volt. Hogy a várost addigi magyar jellegéből kiforgassák, körülbelül 20.000 román telepitettek át ide. S ezek, természetesen, a magyar házakban helyezkedtek el, olykor teljesen kiszorítva a régi tulajdonost. Az egyetem nagyszerű épületeit és összes berendezését is a magok részére foglalták le; a régi tanárok megtagadták a hűségük letételét a trianoni béke ratifikálása előtt, s új hont kerestek maguknak a régi Magyarországon, Szegedre telepítve át a kolozsvári magyar egyetemet, annak dicső hagyományaival együtt. A tanítás nyelve a kolozsvári régi egyetemen kizárólag román; s így az erdélyi magyar ifjuság, amelyik tudományos pályára szánja magát, kénytelen vagy Budapesten, vagy Szegeden folytatni egyetemi tanulmányait, ahol, bizony, nehéz harcot kell vívnia a megélhetésért. Számuk majdnem 2000. Rajtuk kívül sokan, egész családok, akiknek az ősi Erdély földje drága otthonuk volt, kivándoroltak, mert minden oldalról üldözésnek voltak kitéve. Inkább kitétek magukat és szeretteiket a legnagyobb bizonytalanságnak, a waggonlakás borzalmainak, mintsem hazát és szívet cseréljenek. Csak Budapesten több, mint 3000 unitárius menekült van; s ez még elenyésző csekély létszám a többi felekezetek menekültjeivel szemben.

Élelmiszerben nincs hiány se a városokban, se a falvakon. A ruházatkérdés már sokkal nehezebb. A lakásviszonyok is sok mindenféle hatósági beavatkozásra adnak okot. Aki még a háború előtti Erdélyt ismerte, az most alig ismer rája. Annyira megváltozott.

Ugy tapasztalták, hogy Erdély népének ősi intézményeit, az iskolákat, egyházakat és kollegiumokat nagy veszély fenyegeti. Ugy kell lenni, hogy a román kormány fel sem éri ésszel, hogy egy és ugyanazon államban két, vagy több külön-külön kultúra egymással párhuzamosan működhetik, s csak úgy vaktában ezeknek a magas műveltséggel bíró ősi intézményeknek a megromlására tör; vagy pedig készakarva csinálja ezt, hogy a még megmaradt kulturáltabb magyarságot kiüldözze, az ebből szerzett jószág megtartása neki annál kényelmesebb és biztosabb legyen. Hogy ennek az eljárásnak jó vége nem lesz, annyi bizonyos. Az iskolák és más intézetek elnyomása előbb-utóbb egész Erdélyt romba dönti. De hát ez nekik nem fáj; mert amint egy román tiszt kifejezte: „Jobb egy tönkretett tartomány, mint egy virágzó ország. A fő dolog, hogy a mienk legyen s ne a magyaroké.”

Nehéz volna eldönteni, hogy vajjon a román kormány tudatlanságból, vagy szántszándékkal bánik ilyen mostohán az ősi magyar intézményekkel szemben. Több, mint valószínű, hogy tudatlanságból; de hát ezen ne csodálkozzék senki, aki tudja, hogy Románia 50—60 évvel ezelőtt maga is csak török tartomány volt. A románok gondolkozásmódján, s törvényes szokásaikon még nagyon is megérzik a keleti hagyományok befolyását. Az erdélyi ősi intézmények ezzel igen éles ellentétben állanak. Azokat élénk nyugati szellem lengi át. Az összeütközés ennek folytán kikerülhetetlen.

Itt van hát a legnagyobb veszély ezekre a felekezeti intézményekre nézve. Ezek az intézmények egy ősi műveltség hordozói. S hogyha áldásos befolyásukat és egészséges fejlődésüket a rövidlátó román politika ennyire megbénítja, nem marad más hátra, mint hogy tönkre mennek maguk az intézmények, s az egykor virágzó kulturmezőkön majd bogánckoró és számartóvis terem.

Lássuk ezeket most részletesen!

A román kormány a megszállás után mintegy két évig halogatta a lelkészek fizetésének állami kiegészítését, az ugynevezett kongrua kiutalását. Ez most folyamatban van, de gyakran megtörténik, hogy rendetlenül kapják meg a fizetést, amin az új állam szokatlan méretei s általában a lezüllött középeurópai viszonyok mellett senki sem csudálkozik. Hiszen ezeknek az államcskáknek nagyrésze állandóan a csőd szélén áll; s hogyha utóbb Románia nem kapott volna nagyobb angol kölcsönt, több mint bizonyos, hogy menthetetlenül csődbe jut. Ami a lelkészi fizetések kiegészítését máskülönben illeti, el kell ismerni, hogy azok a hivatalos román egyház papjaival egyenlő arányban vannak megállapítva.

Igaz ugyan, hogy a mostani ráta a pénz esése folytán még mindig nem felel meg a régi állapotoknak; de az nyilvánvaló, hogy kevés kivétellel a papság tisztességes megélhetése biztosított van. A városi papok nem egy esetben nélkülöznek, s azok is, akiknek gyülekezeti földjeit vagy egészben, vagy részben elvették. Itt is azonban

állandó veszély fenyeget; mert a román kormány a segélyezéseknél bizonyos lélekszámot állapít meg; úgy, hogy a kisebb gyülekezetek önálló életet alig folytathatnak, külön papot nem tarthatnak — ha csak nem a saját költségükön. Ilyenformán a kisebbségi egyházak templomának 25%-a időnap előtt árván marad. S az elnémult harangokkal együtt elnémul és önmagába zárkózik a magyar néplélek is, amely arra a kis országra reányomta a maga mesterjegyét.

Amit a román kormány át az egyik kezével, azt a másikkal visszaveszi; mert az egyházakat, iskolákat és kollégiumokat egymásután fosztja meg alapítványi birtokaiktól. Azelőtt minden gyülekezetnek volt kisebb-nagyobb egyházi birtoka a pap és a tanító számára, erdőség az iskola céljaira. A régi jó időben a hívek ezeket az egyházi földeket kalákában (ingyenes közmunkával) művelték meg. El lehet gondolni, milyen egészséges közszellem uralkodott akkor a gyülekezet tagjai között. Nem a robotnak egyik késői maradványa volt ez; hanem igazi nemes verseny, amely a közjót ezer örömmel szolgálta. A főiskolák, a theologiai intézet és a központi igazgatás fentartásának költségei is mind ilyen alapítványi birtokok jövedelméből kerültek ki. Az unitáriusoknak mintegy 7000 hold alapítványi birtokuk volt, kellően felszerelt gazdasági épületekkel és udvarházakkal. S ebből a tekintélyes birtokból már több mint 5000 holdat elvettek. A földreform igen bonyolult dolog, amelyről határozott véleményt alkotni nem könnyű feladat. Azután látnivaló, hogy bizonyos mértékig valamelyes földreformra csakugyan szükség van. A baj csak onnan ered, hogy ez a hangzatos reform is — mint annyi más — tetszetősnek látszik a papíron, mint javaslat, de egészen másként fest a gyakorlatban. A kisajátított birtokért fizetnek ugyan kisebb-nagyobb összeget a régi tulajdonosnak, de ez az összeg a háború előtti alapon van megállapítva, azóta pedig a pénznek a vásárló ereje annyira csökkent, hogy aki a földet kapja, az inkább ajándékba kapja azt, aki pedig a pénzt kapja, az koldusbotra jut. Az a föld, amelyért 1914-ben holdanként egy pár száz lejt adtak, még ért valamit; de ha most is csak annyit ítélnék meg érte biróilag, akkor ez csak porhintés a világ szemébe: „nesze semmi, fogd meg jól!” — Az ilyen eljárás tehát tulajdonképpen egyenlő az elkobzással. A főiskolák és kollégiumok alapítványi birtokait egyelőre kényszerbérletbe vették — *papíron*. De, természetesen, nem fizettek. És nem fizetnek. S ahol mégis megtörténik, hogy fizetnek, az is nevelésesen csekély összeg, a föld minősége szerint 20—70 lejt holdanként egy évre. Átlag tehát kevesebb, mint egy fél-dollár.

Ki tudna itt igazságot tenni? Mondjuk, hogy a földreformra csakugyan szükség van; de hát azért nem okvetlen szükséges mindent egy kaptárára huzni, s irgalmatlanul elszedni azokat az alapítványi birtokokat, amelyek az egyházak és iskolák fentartására szolgáltak a múltban. Hiszen ezek többnyire kegyes adományokból, önkéntes áldozattételből — akárhányszor egy életen át tartó

koplalásból — jöttek létre. Ezeket nem volna szabad olyan mértékkel mérni, mint a nemesi nagybirtokot. Más országokban az ilyen iskolás alapítványokat mentesítik még az adózás alól is. S annak minden göröngyét szerető-féltő gonddal őrizik. Itt pedig azt látjuk, hogy a román kormány szándékosan teszi tönkre azokat az intézményeket, amelyeket máskülönben — már úgy tessék-lássék módra — támogat.

Erdélyben ősidőktől fogva volt az egyházaknak felekezeti iskolájuk. És pedig minden fokon. Fel egész az egyetemig. Nekik kellett tehát a közoktatásról gondoskodniok, amíg az állam tudatára nem ébredt azoknak a fontos elvi szempontoknak, amelyek a közérdek szempontjából a neveléshez fűződnek. Az egyházak azonban az állami iskolák létesítése után is ragaszkodtak a saját felekezeti iskoláikhoz, s csak ott engedték át azokat a magyar kormánynak, ahol a haladó kor követelményeivel nem tudtak lépést tartani. Ezeknek az átadott iskoláknak egyrészt újból visszaállítani amily kívánatos, époly nehéz, sőt majdnem lehetetlen; miután a román kormány — mint „jogutód” — a magyar államnak átengedett felekezeti iskolaépületeket összes berendezésével együtt lefoglalta, azzal az ürüggyel, hogy azokban ő is magyar nyelvű iskolázást fog fentartani. Pedig, ha jól emlékszünk, a trianoni békeszerződés kifejezetten követeli és biztosítja a „felekezeti iskolák” fentartását. Most pedig mégis a sorvadó egyházaknak kell, utolsó erőforrásuk kimerítésével, az elemi oktatásról gondoskodniok.

Igazság szerint csak maguk a különböző felekezeti hatóságok dönthetnek afelett, hogy vajjon továbbra is fentartsák, vagy megszüntessék ezeket az iskolákat. Ez is a kisebbségi jogok közé tartozik. S ezeket Románia a békeszerződésben garantálta. E mellett senki se fogja kétségbe vonni a román kormánynak azt a jogát, hogy az iskolák felett megfelelő felügyeletet gyakoroljon; de nem volna szabad elvennie az egyházaktól a tulajdonukban levő iskola épületeket.

A főiskolák és kollégiumok is ugyanilyen elbánásban részesülnek. Ugy, hogy Erdély nem románajku népességének egész szellemi életére és neveltetésére lenyűgöző befolyással van. A különböző egyházak eléggé alkalmazkodnak az iskolai tantervben az új rendszerhez. Így például, a román nyelv és irodalom tanítását az összes felső iskolákba bevezették. Ezt a kényszerhelyzet hozta magával. Csak afölött folyt a vita, hogy vajjon egy, vagy öt év alatt kelljen megtanulniok a román nyelvet. Ezek az iskolák, ezek a közművelődési intézetek, meghatározzák és kiépitik a nemzeti jellemet; annak legerősebb ápolói és fentartói. Azt mondják, hogy innen van a román állam dühe a felekezeti iskolák ellen. Azt mondják, hogy a román állam éppen azért akarja ezeket az iskolákat magyar nemzeti jellegűktől megfosztani, s a saját iskoláinak a nivójára leszállítani, hogy egy emberöltő múltán Erdélyben a magyar kultúrának még hírmondója se legyen. A bizottság nincs tisztában vele, hogy mindezt a két ellentétes népléleknek (román és magyar)

a disharmoniája hozza-e létre; vagy pedig a román kormány szándékosan bánik ilyen embertelenül az iskolákkal. De ha nem látunk is a dolog mélyére, ahol a titkos aknamunka folyik: de Isten és a világ előtt hangsúlyozottan felhívjuk minden becsületes ember figyelmét arra, ami itten történik az iskolák és kollegiumok körül, s aminek elháríthatatlan, szomorú következménye csak egy lehet, t. i. a magyar kultúra halála.

Még megjegyezzük, hogy uton-utfélen sokat hallottunk arról a kiáltó ellentétről, amely a régi erdélyi románok és a havasalföldi beszármazottak között első tekintetre feltűnik. Az előbbieket általában miveltebbek, mint betolakodott fajtestvéreik; s ha ez utóbbiak rosszul bánnak velők, csakugy fáj az nekik, mint a magyar elemnek.

Nemrégiben egy népgyűlés volt Kolozsvárt, ahol Vajda, volt román miniszterelnök így nyilatkozott: „A román kultúra gyökere Erdélyben van. S ők mégis minden áron azt akarják, hogy egyesüljünk velők (a mai román közigazgatás), hogy szálljunk le hozzájuk; mintha bizony nekünk meg se volna a mi sajátos (erdélyi) hagyományunk. Bohózatba illő dolog, amit most csinálnak, amikor mindent a maguk képére igyekeznek átformálni, unifikálni. Mi ezt nem tűrhetjük tovább; mert az egységesítés csak annál jobban elkülönít bennünket egyik a mástól. Pedig hát mi szivben, lélekben egyikek vagyunk. S ezt az egységet a trianoni béke is biztosítja.”

Ezzel szemben Constantine Banu miniszter Bukarestben azt mondotta volt, hogy a kormánynak más célja nincs és nem is lehet Erdéllyel, minthogy a különböző népfajok ott egymással békeségben és jólétben éljenek. Mi hát a valódi oka az ilyen éles véleménykülönbségnek? Bizonyára nem más, mint az a körülmény, hogy a bukaresti körök véleményét, s a hatósági rendeleteket Erdélynek új román urai nem igen veszik figyelembe. A román kormánynak odakünn a provinciákban alig van tekintélye; s így akármilyen okos dolgot eszelnek ki a fővárosban, a vidék egyszerűen gáncsot vet neki. S marad minden a régiben. Javulásra e tekintetben nincs is kilátás, hacsak a nagyvilág művelt közvéleménye össze nem fog, s egy emberként nem tiltakozik a középkori barbárság szomorú maradványai ellen.

Addig is amig ez bekövetkeznék, s vele együtt magában Romániában is felülkerekednék az emberséges bánásmód, a jobbe belátás, szent kötelessége minden keresztény testvéregyháznak, hogy anyagi és erkölcsi támogatásban részesítse az erdélyi egyházakat s kivált az iskolákat és kulturális intézeteket; mert ez rájuk nézve a lét, vagy nem-lét kérdése: „That is the question!”

* * *

Mr. Cornish és társai mintegy 50 erdélyi unitárius gyülekezetet látogattak meg. Mindenütt nagy örömmel és testvéri szeretettel fogadták őket. Csöndes imáik és szózatok kijelentéseik még ott lebegnek az iskolák és templomok falai között, s székely népünk bizakodó magyar lelkében. Most pedig a nyomtatott betű ólomkatonáival harcolnak

a mi igazunk mellett. Hibáinkat is szemünkbe mondják. Ez is mutatja, hogy szeretnek bennünket. Az ügy, amelyet védelmükbe vesznek, becsületügye az egész világ ébredő lelkiismeretének . . . „All hail!”

Aranyosrákosi Székely Sándor.

Ebben az évben ünnepeljük a magyar faj két legcsodásabb költőjének, Petőfinek és Madáchnak emlékezetét. Száz évvel ezelőtt látták meg mind a ketten a magyar eget, melynek napja éppen akkor volt kelőben. Születésükkor már megmozdult a századok óta halálos álomban szunnyadó magyar faj és a jobb jövő biztató jelei mutatkoztak a politika, de különösen az irodalom terén. A külföldi eszméket ugyan gondosan elzárta az idegen szellemű kormányzat, de a magyarság elég ösztönzést nyert jövőjének megalapozásához a saját multjából. Új honalapításra volt szükség, ezért fordultak a költők az ezeréves honalapítás költői anyagához. És az 1823 év igen fontos dátum volt a magyar ős mondáéhoz forduló epikus költészet történetében: ekkor jelent meg Aranyosrákosi Székely Sándor kis eposza „A székelyek Erdélyben” címmel a Hébe című évkönyvben. Illő, hogy megemlékezzünk erről az érdekes centennáriumból, mert ez a kis mű új életet, új irányt jelentett a magyar irodalomban s valóban kezdete volt a nemzeti irányú költészet gazdagon termő századának.

A. Székely Sándor 1797-ben Kaálban született, ahol atyja nagyműveltségű unitárius pap volt. Költőnk is papnak készült, Bécsben is tanult. Hazatérése után tordai pap lett. Majd a kolozsvári gimnázium igazgatója, végre 1845-ben püspökké választja a homoródalmási zsinat. Ettől kezdve 1852-ben bekövetkezett haláláig kormányozta az egyházat. Az unitárius Énekeskönyv elavulván Székely átdolgozta és 1837-ben újra kiadta új énekekkel gazdagítva. Ezeknek nagy részét szintén ő maga írta és zenésítette. De e rövid megemlékezésben Székely Sándort nem mint papot, hanem mint költőt akarjuk ismertetni.

Egy nagy hősi eposz Árpád vezérről, a honfoglalásról; ez volt a XIX. század elején a magyarságnak feszült várakozása. Hősöket, küzdeni és diadalmaskodni is tudó embereket akart látni ez a kor, mert nagyon érezte gyengeségét, erőtlenységét, de a szomorú viszonyok közt is biztató ideálokról álmodott. A tárgy meg volt, próbálkozás sem hiányzott, de eredménytelenül. És ekkor előáll az egyszerű unitárius pap s hosszú időre irányt szab a magyar eposznak. Vörösmarty elméjében már ott forrott Zalán futásának a terve csak a megírásán töprengett. 1823 elején olvasta Székely kiséposzát s egyszerre megoldódott előtte minden kérdés. Elindult azon az uton, amelyen Aranyosrákosi megmutatta. Vörösmarty maga bevallotta: „Hálásan gondolok az erdélyi csalóányra, mert nála nélkül vagy nem, vagy minden esetre másképp irtam volna meg Zalán futását.”

Miben jelentett újat és nagyot Székely kis

eposza? A feleletet három pontban foglalhatjuk össze: a) multnak borongó és lelkesült szeretetében, b) a magyar mitológia megteremtésében, c) a hexameteres versformának bevezetésében az alexandrin helyébe.

Ő előtte az epikusok a görög mitológiát, vagy más allegorizált alakokat használtak sorsintéző hatalomnak. Székely képzeletében még az ég hatalmai is magyarrá lettek: az ő alkotása a honfoglaló székely nép nemzeti Istene: Hadúr, valamint ellensége is Nemere. Hadúr alakja ettől fogva egyik nemzedékről a másikra öröklődik, míg végre Aranynak. Buda Halálában teljes pompájában jelenik meg a hún eposz és a hún hadak Ura, aki Atillának kardot ad a világ meghódítására. Nemere alakja az utóbbi nemzedékek tudatából kiesett, mert Vörösmarty Ármánnyal helyettesítette. Ugyanis ez a név közelebb állott a perzsa rossz szellem nevéhez; Ahrimanhoz.

A versformában is egészen új volt Székely alkotása. Előtte Zrinyi és Gyöngyösi az alexandrint használták, mignem az epigónok kezében ez a versforma egészen elavult. Székely a magyar nyelv számára az új lehetőségek kapuját nyitotta meg, mikor az ujszerű, színes, hangzatos hexametert választotta költeményének versformájául.

Tárgya röviden a következő. Attila halála után a hún nép testvérharcban szerte bomlik. Irnák a hún nép egy töredékével új haza szerzésére indul. Haddur égi jellel mutatja meg az új hont és tanáccsal látja el a vezéreket; segíti a vitéz népet a honalapításban. Végül is sok harc árán Irnák megszerzi a bércecs házat, székekbe telepíti le népét és innen nevezi el őket székelyeknek.

Mindezt a multnak rajongó szeretetével mondja el költőnk. Ha a kor fia kételkedett nemzetének jövőjében és borongó hangulat vett erőt rajta, akkor a költő — épen a legjobbkor — eléje dőbentette eleinek dicsőséges tetteit és így önérzetét, önbizalmát hatalmasan fokozta. A költő szerepe az emberi életben épen az, hogy az egyént vagy a közösséget a benne rejlő lehetőségek tudatára ébreszti, erőit felébreszti. Volt-e erre valaha nagyobb szükség mint a XIX. század huszas éveiben. És ebben az ébresztésben igen nagy szerepe van költőnknek is.

És volt-e nagyobb szükség ébresztésre, mint ma, mikor idegen hódítók tapossák azt a kicsiny földdarabot, ahol költőnk örök álomra hajtotta fejét. Ő, aki „a riadó vak mélységet felverte szavával”, vajjon miről álmodik? Talán egy újabb, dicsőséges honfoglalás eposzát álmodja meg, hogy leírassa a „tehetetlen kort”!

A hálátlan utókor elfeledte nevét, falujában sem emlékeznek rá, de az irodalmi és faji öntudat híven őrizi a magyarság lelkes fiának Aranyosrákosi Székely Sándornak az emlékét.

— /! —

Egyedül álló menekült erdélyi asszony takarításért lakást kaphat.

Cím: a lelkészihivatalban.

Egyházi élet Szegeden.

Az elmúlt év őszén megalakult szegedi Unitárius Leányegyház igen szépen sikerült egyházi ünnepélllyel tett tanubizonyoságot életképességéről. Szegeden, az országnak eme legkatholikusabb városában, az odahelyezett kolozsvári egyetem jórészt erdélyi származású hallgatóiból és a menekültek nagy számából mintegy 100 főre növekedett kicsiny seregünk. Lelkigondozásukról — a hódmezővásárhelyi unitárius egyházközség körletébe tartozván — *Barabás István* lelkész atyánkfia gondoskodik. A szokásos husvétü urvacsorában április 8-án részesítette a hiveket, amikor is a szegedi Református Egyház Tisza Lajos-köruti templomát igaz keresztényi szeretettel szíves volt rendelkezésünkre bocsájtani és helyet adott gyülekezetünknek. Az istentisztelet valósággal ünnepélye lett az erdélyieknek, amennyiben sok erdélyi menekült, sőt számos szegedi érdeklődő kereste fel ez alkalommal a templomot és elmélyedve hallgatta *Barabás István* lelkész atyánkfia magasaróptü unitárius szellemű imáit és biblia magyarázatát. Beszédében főleg arra a meleg testvéri és felebaráti szeretetre utalt, amelyet a református egyház tanúsított velünk, otthon és templom nélküli menekültekkel szemben akkor, amikor az Istenházát velünk megosztotta. Istentisztelet előtt és közben a *Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének* országos hírű dalárdája énekelt nagy sikerrel *Horváth József* karnagy vezetésével.

Istentisztelet után mintegy hatvan hívünk részesült az Uri szent vacsorában, amelyhez a kenyeret és bort *László János* máv. főfelügyelő, egyházi főgondnokunk adományozta.

Borbély Andor.

A Nőszövetség hangversenye.

A Nőszövetség hangversenye, amit mult számunkban előre jeleztünk — várakozáson felüli sikert hozott erkölcsileg és anyagilag egyaránt.

Az evangélikusok teljesen megtelt nagytermében mindegyre fejugott a taps, az éljenzés, amellyel a közönség méltán jutalmazta minden egyes számnak szereplőit.

Buzogány Anna az Unitárius Nőszövetség elnöke nyitotta meg az estélyt meleg szavakkal emlékezve meg az evangélikusoknak irántunk való szeretetéről.

Utána a „Székely Dalárda” nagy hatással adta elő Tiboldi József karnagy vezetésével Pósa Lajosnak „Gábor Aron” című megzenésített költeményét.

A következő számban: ifj. Molnár Jenő Antal művészi zongora játékát, gyönyörűséggel hallgattuk.

A turáni regősök léptek ezután a festői öltözetben az emelvényre. Egymásután hangzott fel ajkukon a régi magyar hangszer a „koboz” kísérete mellett, — az édes-bus magyar nóta, a vig toborzó, induló. A közönség falrengető tapssal hívta őket újra-meg újra a lámpák elé.

Józan Miklós püspöki vikárius felolvasása következett a regősök után. „Madách emlékezete” címen poetikusan megrajzolt képét mutatta be a

halhatatlan költő életének, gondolat világának és szenvedésének, amelyből megszületett az „Ember Tragédiája.” A felolvasást a közönség hálás tapsal jutalmazta.

Ezután Perényi Zsuzsa opera énekesnő adta elő Tagore-Józan: „Esti dal”-át és Petőfinék „Szeptember végén” című költeményét, amelyet Tiboldi József zenésített meg. Szép, kellemesen csengő hangját élvezettel hallgattuk. Zongorán Willetz Mihály zongoraművész kísérte.

Hálával emlékezünk meg Baloghné, Molnár Mária urnőről, aki — félig gyógyultan bár — de eljött, hogy megsirattasson szép versével. Erdélyi levegő áradt körülöttünk amíg szavalt: Egy pillanatra otthon jártunk és — sirtunk. Végezetül a „Székely Dalárda” egy pár székely népdalt énekelt.

A Nőszövetség ez uton is köszönetet mond az összes szereplőknek, s azoknak is akik segítséssel s áldozattal biztosították az estély sikerét. Ezek között meg kell említenünk Vitéz Berde Gábor ezredes urat, mint aki igen sokat fáradozott az előkészítő munkában.

Felülfizettek: Schey E. 9200, Vitéz Berde G. 3200, Gátly F. 600, Jancsi M.-né 500, özv. Csákány D. 400, Durugy F. 300, N. N. 200, Ujvári L. 150 koronát. Köszönet.

Modern társadalmunk erkölcsi háttéré.

(Prof. dr. Heering — Lelden.)

(Folyt. és vége.)

Mit is kell hát a keresztény egyháznak tennie a jobb jövő érdekében? Ma még inkább mint valaha.

1., Első sorban is személyes szent viszonyba kell lépünk a jó Istennel és ami Urunk Jézus Krisztus szellemével. Isten országáért csak úgy dolgozhatunk, ha egynek érezzük magunkat Ő vele.

2., Keressük fel a szegényeket és az elhagyottakat és az ő szemökkel nézve, ítéljük meg a világot.

3., Ismerkedjünk meg a többi nemzetekkel; mert akit nem ismerünk, azt nem is szerethetjük. Csak azt szerethetjük, akit ismerünk. Mutassuk meg a világnak, hogy a kereszténység igazán nemzetközi, világra szóló hatalom.

4., Szerezzünk magunknak bepillantást azokba a politikai és gazdasági kérdésekbe, amelyek szabályozzák a népek és államok életét.

5., Legyünk rajta, hogy a Népszövetség meg is valósíthassa azt a nemes célt, amelyet maga elé tűzött; s legyen erkölcsi tekintélye az igazi nagyhatalom a világon.

6., Szigorú kritika alá kell vetnünk a nemzeti irányzatokat és a kapitalista rendszer mindenható erejét.

7., A kettős morált ki ki kell küszöbölni, mert nem lehet külön törvény az egyén, külön a társadalmi élet számára; külön a nemzeti és külön a nemzetközi élet számára; s ismét külön a béke, avagy háboru idejére.

8., Ébresszük fel az emberek lelkében a jobb világ után való vágyat, ahol a közérdek úr marad az egyéni önzés felett. Teremtsünk egy oly társadalmat, amely Isten országának eljövételét

minden erejével előmozdítja. S azt a maga körében meg is kezdi.

A mi vallásunkban meg van az a benső erő, amely eleitől fogva ezt a célt szolgálja. Amikor majd a testvériség érzete megragadja az embereket s a társadalmi szerkezet időszerű változásával kapcsolatban az embert maga magáért fogják megbecsülni, többre tartva az emberi életet mindennemű anyagi értéknél — akkor meg fogjuk ismét tudni: mi a jó és mi a rossz; akkor egyuttal emelkedni fog az erkölcsi színvonal is, a jó erkölcs önmagáért lesz kedves s törvényeinket, az irottakat és a meg nem irottakat egyaránt mindenki tiszteletben fogja tartani. Nagy és nehéz ez a feladat; de visszariadnunk tőle nem szabad. Az ifjúságot csak így nyerhetjük meg a közös munkára. Ebben a pillanatban csak ez az egy fajta kereszténység mentheti meg a világot: bátor, férfias, harcias kereszténység, amelyet gúny tárgyává tenni nem lehet.

Miért ne lenne hát a mi liberális vallásunk, a maga szerény keretei között, ebben a tekintetben is uttörő? A dogmatikus vallás hívei rendszerint arra gondolnak, ami az embereket egymástól elválasztja. Az ilyen vallási csoportok nehezen tudnak együttes munkát végezni azokkal, akik tőlük eltérő módon gondolkoznak, jóllehet a kopenhágai kongresszus a béke egyében a kezdeményező lépést már megkezdte. Örök dicsősége marad a szabadelvű kereszténységnek, hogy szolgálatait jobbra és balra önként felajánlotta s mindig arra nézett, ami egybeköti és nem arra, ami szétválasztja Krisztus híveit. Isten örök munkáját vizsgálta az emberi szívekben s nem azt hogy mit hisznek Istenről; mert hiszen az Isten maga mégis csak nagyobb és felségesebb, mint amit róla emberi, véges értelmünkkel taníthatunk.

Mi az Istent el sem tudjuk képzelni az ember nélkül. Viszont az embert sem Isten nélkül. Az emberiség előttünk nem csupán szociológiai és etikai elv, hanem egyuttal vallásos is. Az emberiség egy nagy egészbe foglalja egybe a föld összes népeit, Istennek atyai védelme alatt. Az emberiség tehát valójában Isten akarata, Isten dicsősége és Isten országa. Krisztus mondá: „Valamint az én atyámfiai közül a legkisebbel cselekedtetek, én velem cselekedtetek”. Ha tehát Istennek segédelméből társadalmunkban komolyan ébresztgetjük és meg is erősítjük az emberiség szellemét, s ugyanazt beplántálni igyekezünk ennek a szerencsétlen, darabokra szaggatott világnak szociális és politikai szerkezetébe, akkor ismét ajkainkra vehetjük az Uri imádságot, amit eddig csak gépiesen elmormoltunk, de meg nem értettünk.

J. M.

H I R E K

Dávid Ferenc estély május 26-án szombaton d. u. 6 órakor a templomban.

Ifjúsági Istentisztelet május 27-én, vasárnap d. u. 4 órakor a templomban.

Kebli-Tanács lesz június hó 10-én (vasárnap) délután 5 órakor. Ezt megelőzőleg június 7-én (csütörtök) délután 5 órakor a Gazdasági

Bizottság; 8-án (péntek) délután 5 órakor a Hit-életi Bizottság és 9-én (szombaton) délután 4 órakor a Nevelésügyi Bizottság tart ülést. (Ugyanakkor vallástani vizsga).

Aldozócsütörtökön confirmatiói ünnepély volt bpesti templomunkban, amelyen 13 leány és 16 fiu tett nyilvános vallomást hitéről. A növendékek ez alkalommal részesültek először urvacsorában, amit Józán Miklós püspöki vikárius osztott ki nekik.

Pünkösd ünnepén budapesti templomunkban, mindkét napon osztunk urvacsorát. Az Istentisztelet sorrendje a következő: I. napon prédikál Józán Miklós püspöki vikárius, urvacsorát oszt dr. Csiki Gábor lelkész. II. napon prédikál Jancsi László teologus, urvacsorát oszt Biró Lajos lelkész.

Egyházköri közgyűlésünket az idén Fűzesgyarmaton tartjuk július 1-én (vasárnap). Vidéki résztvevők jelentsék be magukat előre Kincses László fűzesgyarmati lelkészünknél.

Vallástani vizsgák sorrendje: Elemi iskolások vizsgája: június hó 9-én (szombaton) délután 4—6-ig. Középiskolások vizsgája: június hó 17-én (vasárnap) délután 4—6-ig a templomban.

30 éves találkozó. Dimény Mózes postaigazgató felhívja mindazon volt osztálytársait akik a kolozsvári Unitárius főgimnázumban, az 1891—1892 tanévben érettségi vizsgálatot tettek, hogy ez év június hó 2-án (szombaton) d. u. 5 órakor gyűljenek össze a budapesti unitárius templomba (V., Koháry-u. 4.) 30 éves találkozójukra.

Ugyanakkor (1923 június 2-án d. u. 5) tartja összejövetelét az *Unitárius Gimnáziumokban végzett tanulók Baráti Szövetsége* ugyancsak a bpesti unitárius templomban, ahol ez alkalommal Istentisztelet lesz. Este 7 órakor vacsora az Országház pincéjében levő étteremben.

A „**Protestáns Nőszövetség**” csipkeverő tanfolyamot nyit I. Alkotás-utca 39 sz. alatti műhelyében. Tanítás szerdán és pénteken délután fél 4—6-ig. Tanítás kezdete május 2-án, szerdán. Tandíj 1000 korona havonta.

Halálozás. Kegyeletes érzéssel emlékezünk meg f. hó 8-án elhunyt Kaczián János ág. hitv. ev. főesperesről. Benne egy munkás életű, önfeláldozó lelkipásztort vesztettek el evangélikus testvéreink. Résztvevő szívvél osztozunk a gyászoló család és a hívek fájdalmában.

SZALAI LAJOS

férfiszabó üzlete

a IX. ker. Haller-piacon.

Férfi- és fiuruhák, télikabátok állandóan és olcsón kaphatók.

STERN JÓZSEF R. T.

Budapest, Kálvin-tér 1.

Alapított 1859. évben.

Szövetek, mosóárak, selymek, belés-és vászonárak, női-, férfi-, és gyermek-fehérnemű, kész felöltők és blouzok legjutányosabb bevásárlási forrása

Kádakat

Puttonyokat

Boredényeket

Mezőgazdasági szerszámokat

Tragacsokat

Kocsirészeket

készítünk

Budapest, V., Kálmán-u. 21. Telefon: 5-34

TELEFON
SZÁM:
180-53.

KARTAL TESTVÉREK

műszaki kereskedők

Sűrűgöncim
KARTALOK
Budapest

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCA 18. SZÁM.

Műszaki anyagok és cikkek, olajok kenőanyagok, minden mezőgazdasági és egyéb iparág számára legjutányosabban kaphatók.

BERDE LAJOS

cipészüzlete

Budapest. II. Batthyány-utca 48. szám.

Férfi- és női cipőt mérték után készítenek.

Javítást is vállalok. Mérsékelt árak.

„STUDIUM”

KÖNYVESBOLT

BUDAPEST, IV..

MUZEUM-KÖRUT 21

Telefon: Nagyrészt erdélyiekből Telefon:
186-87. alakult új vállalat 186-87.

Szakkönyvek, szépirodalmi, egyházi és egyetemi tankönyvek raktára. Beszerez és szállít minden kapható külföldi és belföldi könyvet és folyóiratot. Vidéki megrendeléseket gyorsan és gondosan elintézik.

Felelős kiadó: BIRÓ LAJOS.